

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З РІЗНИМИ КАТЕГОРІЯМИ НАСЕЛЕННЯ

УДК 316.6:159.9.018.4:364-78

DOI <https://doi.org/10.12958/1817-3764-2025-4-36-43>

Андрійчук Михайло Андрійович,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,

спеціальність 231 Соціальна робота

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,

м. Полтава, Україна.

misha.andri4uk@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-4271-6169>

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРИНЦИПІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОФІЛАКТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДЧУЖЕНОСТІ ДІТЕЙ ІЗ СІМЕЙ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ

Постановка проблеми. У сучасних умовах інтенсифікації трудової міграції, що набула масштабного характеру в Україні, проблема соціальної відчуженості дітей, батьки яких працюють як за кордоном, так і в межах України, постає як гострий соціально-психологічний виклик. За даними соціологічних досліджень, кількість таких дітей сягає сотень тисяч, і вони часто залишаються без належного емоційного супроводу, підтримки, контролю та зразків соціальної поведінки. Відсутність батьківської присутності порушує емоційну прив'язаність, призводить до фрустрації, формує почуття самотності, байдужості або, навпаки, компенсаторної агресивності. У цих умовах наріжним постає питання соціальної відчуженості дітей трудових мігрантів, що проявляється у втраті почуття емоційної безпеки, зниженні довіри, деформації соціальних зв'язків і труднощах у самореалізації. За умов вищезазначеного актуалізується наукова потреба в розробці методологічних засад дослідження проблеми профілактики соціальної відчуженості дітей із сімей трудових мігрантів як важливого складника державної соціальної політики та освітньо-виховної практики.

Проблема соціальної відчуженості дітей із сімей трудових мігрантів є однією

з найгостріших у сучасному українському соціумі, що переживає тривалі соціально-економічні трансформації та наслідки трудової міграції. В умовах глобалізаційних процесів і масового відтоку робочої сили за кордон діти трудових мігрантів часто залишаються без належної емоційної підтримки, батьківського контролю та соціального виховання. Це призводить до деформації особистісного розвитку, соціальної ізоляції, втрати ціннісних орієнтацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічні засади принципів і підходів практики соціальної роботи та соціальної педагогіки закладено в працях вітчизняних учених: О. Беспалько, Р. Вайноли, І. Звереві, Г. Лактіонової, Л. Міщик, І. Трубавіної та ін. Базис профілактичної діяльності соціальних працівників / соціальних педагогів представлено в працях: Л. Данильчук, Т. Журавель, Т. Лях, В. Лютого, І. Парфанович та ін. Проблеми соціалізації та соціальної адаптації дітей із сімей трудових мігрантів досліджували: О. Белкіна-Ковальчук, А. Ваврик, Ю. Грищук, А. Колесник, І. Лизун, В. Рюль, С. Стельмах, І. Шваб та ін. Однак у вітчизняному науковому просторі проблема соціальної відчуженості дітей із сімей трудових мігрантів залишається невисвітленою.

Мета статті – обґрунтувати методологічні засади принципів дослідження проблеми профілактики соціальної відчуженості дітей із сімей трудових мігрантів, їх сутність та функціональні можливості.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проблеми профілактики соціальної відчуженості із сімей трудових мігрантів насамперед потребує глибокого методологічного осмислення щодо принципів соціальної роботи як науки та практики. Методологічні засади дослідження проблеми профілактики соціальної відчуженості дітей із сімей трудових мігрантів становлять цілісну систему наукових принципів, що забезпечують логічну, змістову та технологічну узгодженість процесу наукового пізнання цього складного соціально-педагогічного явища. Їх завдання полягає у створенні концептуальної основи для виявлення закономірностей формування, прояву та подолання соціальної відчуженості в дітей, чії батьки працюють за кордоном, а також у визначенні ефективних профілактичних стратегій у сфері соціальної роботи, освіти та виховання.

У дослідженні соціальної відчуженості дітей із сімей трудових мігрантів особливе значення мають принципи **гуманізму, системності, міждисциплінарності, превентивності**. Їх сукупна дія сприяє розумінню феномену соціальної відчуженості як багатовимірного процесу, що охоплює психологічні, соціальні, педагогічні, культурні та правові аспекти.

Принцип гуманізму. У науковій методології гуманізм розглядається як система цінностей, орієнтована на визнання гідності, свободи та самоцінності кожної людини. Він є етичним і філософським підґрунтям усіх гуманітарних наук, а в контексті соціальної роботи – основоположним принципом взаємодії з особою, що перебуває в складних життєвих обставинах.

Фундаментальність і загально визнаність принципу гуманізму зумовлена системою його імперативів і субімперативів, його структурних компонентів. Розглядаючи формальні та практичні аспекти реалізації принципу гуманізму, ми неминує стикаємося з проблемою його поліструктурності, тому що реалізація

цього принципу зачіпає необхідність реалізації його складників (Момот, 2010, с. 25). Гуманістичний принцип у соціальній роботі базується на визнанні права дитини на щасливе дитинство, на саморозвиток і повноцінну участь у суспільному житті.

Як методологічний орієнтир гуманізм передбачає аналіз соціальної дійсності крізь призму цінностей добра, справедливості, солідарності та відповідальності. У дослідженні проблеми соціальної відчуженості дітей із сімей трудових мігрантів він задає напрям інтерпретації фактів не лише як соціальних явищ, а і як морально-ціннісних процесів, що стосуються сфери міжособистісних стосунків, емоційного благополуччя та духовного розвитку дитини.

Гуманістичний принцип у дослідженні проблеми соціальної відчуженості дітей із сімей трудових мігрантів виконує кілька *функцій*:

- *ціннісно-нормативну* – орієнтує дослідника на дотримання прав дитини, повагу до її індивідуальності та гідності;

- *інтерпретаційно-смыслову* – сприяє глибшому розумінню причин відчуженості через призму внутрішніх переживань дитини, а не лише зовнішніх соціальних факторів;

- *практикоорієнтовану* – визначає гуманістичні критерії ефективності профілактичних програм (зменшення емоційної ізоляції, підвищення самооцінки, розвиток комунікативності);

- *емпатійну* – передбачає залучення до процесу дослідження емпатії, співпереживання та діалогу як інструментів пізнання.

Загалом, методологічні засади принципу гуманізму в дослідженні проблеми профілактики соціальної відчуженості дітей із сімей трудових мігрантів полягають у поєднанні наукового пізнання з моральним змістом соціальної роботи. Гуманістична методологія не лише задає морально-етичну рамку дослідження, а й стає інструментом реального впливу на профілактику соціальної ізоляції, сприяючи гармонізації внутрішнього світу дитини та її включенню в соціум. Гуманізм спрямовує дослідження на глибинне розуміння особистісного досвіду дитини, забезпечує етичну відповідальність науковця та

практичного соціального працівника, визначає орієнтири для побудови системи підтримки, що базується на повазі, довірі та співучасті; сприяє формуванню нової парадигми соціальної профілактики, у центрі якої – дитина як найвища соціальна цінність. У контексті профілактики соціальної відчуженості гуманістичний принцип вимагає побудови таких програм соціальної підтримки, у яких дитина є не пасивним об'єктом допомоги, а активним суб'єктом взаємодії, співтворцем власного соціального досвіду.

Принцип гуманізму інтегрується з іншими методологічними принципами сучасного соціально-педагогічного пізнання – системності, міждисциплінарності, превентивності.

Принцип системності ґрунтується на положеннях загальної теорії систем, відповідно до якої будь-який соціальний чи педагогічний об'єкт є складною відкритою системою, що має внутрішню структуру, взаємозалежні елементи, динаміку розвитку і зв'язки із зовнішнім середовищем. Н. Сидорчук, покликаючись на міркування В. Кузьміна, зауважила, що принцип системності, якщо його схарактеризувати в загальному вигляді, означає, що явище об'єктивної дійсності, яке розглядається з позицій закономірностей системного цілого і взаємодії складових його частин, утворює особливу гносеологічну призму або особливе «вимірювання» реальності (Сидорчук, 2006). У контексті соціально-педагогічного пізнання системність є способом організації наукового дослідження, який дає змогу розглядати явища не ізольовано, а у взаємодії структур, процесів, функцій і результатів та забезпечує цілісність методологічної конструкції дослідження, де системність є об'єднувальним чинником, який формує єдине наукове бачення проблеми.

Соціальна відчуженість дітей із сімей трудових мігрантів є багатовимірним явищем, що формується під впливом зовнішніх (соціально-економічних, освітніх, культурних) та внутрішніх (психологічних, емоційних, когнітивних) факторів. Для наукового осмислення феномену соціальної відчуженості дітей із сімей трудових мігрантів важливо спиратися на методологічний принцип системності,

який забезпечує цілісне бачення об'єкта дослідження, виявлення взаємозв'язків між його структурними елементами та закономірностей функціонування системи профілактики, побудову багаторівневої системи профілактичної роботи.

У межах дослідження проблеми соціальної відчуженості дітей із сімей трудових мігрантів принцип системності виконує кілька *функцій*:

- *аналітичну* – забезпечує структурування об'єкта дослідження на взаємопов'язані елементи: соціальне середовище, сім'я, дитина, інституції підтримки, механізми профілактики;
- *діагностичну* – сприяє виявленню причин, форм і наслідків соціальної відчуженості як системного результату порушення зв'язків у соціальному середовищі дитини;
- *прогностичну* – дає змогу моделювати розвиток ситуації, передбачати ризики та визначати потенційні напрями вдосконалення профілактичної діяльності;
- *інтегративну* – забезпечує узгодження різних теоретичних підходів (гуманістичного, особистісно орієнтованого, культурологічного, діяльнісного) у єдиній логіці наукового пошуку;
- *практикоорієнтовану* – створює основу для побудови системи профілактичної роботи як сукупності взаємопов'язаних заходів, суб'єктів і механізмів впливу.

Зауважимо, що методологічні засади принципу системності в дослідженні проблеми профілактики соціальної відчуженості дітей із сімей трудових мігрантів полягають у цілісному підході до вивчення феномену відчуження, у виявленні його структурних компонентів, взаємозв'язків і механізмів впливу. Системний принцип забезпечує інтеграцію різнорівневих факторів, дає змогу створити науково обґрунтовану модель профілактики, де взаємодіють сім'я, школа, соціальні служби, громада і держава. Застосування цього принципу сприяє переходу від епізодичних форм допомоги до сталих соціально-педагогічних систем підтримки, що відповідають реальним потребам дітей та сприяють їхній соціальній інтеграції.

Принцип міждисциплінарності відображає сучасну тенденцію розвитку науки, коли складні соціальні явища досліджуються не у вузьких предметних межах, а у взаємодії різних наукових галузей. Його сутність полягає в синтезі теоретичних концепцій, методів і підходів із різних дисциплін для досягнення комплексного розуміння об'єкта дослідження. Підтвердження знаходимо в міркуваннях А. Колота, «міждисциплінарність» у широкому, функціональному її розумінні – це зіткнення, взаємопроникнення, синергія різних наук (дисциплін), що передбачає розвиток інтеграційних процесів, дедалі більшу взаємодію, взаємозбагачення методів, інструментарію задля отримання нового наукового знання (Колот, 2014, с. 77). Міждисциплінарність у науково-дослідній діяльності передбачає, що окремі науковці можуть застосовувати методи з інших галузей до питань, які вони намагаються вирішити в межах їхньої основної спеціальності (Клименко, 2016; Нечитайло, 2020, с. 370; Павловський, Павловська, Шупляк, 2024).

Соціальне відчуження дітей із сімей трудових мігрантів є складним соціально-психологічним явищем, яке не може бути осмислене в межах лише однієї наукової дисципліни. Воно охоплює широкий спектр аспектів – соціальних, педагогічних, психологічних, культурних, правових, економічних, демографічних. Тому дослідження цієї проблеми потребує застосування принципу міждисциплінарності, який забезпечує інтеграцію знань і методів різних галузей науки для формування цілісного розуміння причин, механізмів та шляхів профілактики соціального відчуження. Саме принцип міждисциплінарності дає змогу не лише виявити соціально-психологічні наслідки трудової міграції для дітей, а й розробити системну модель профілактики, що спирається на поєднання педагогічної підтримки, психологічної допомоги, соціального супроводу та правового захисту.

У контексті досліджуваної проблеми цей принцип передбачає: подолання фрагментарності знань про дитину як соціальний суб'єкт; інтеграцію гуманітарних, соціальних і поведінкових наук для формування багатовимірної

картини соціального розвитку; координацію міждисциплінарних дій у практичній сфері – між педагогами, психологами, соціальними працівниками, юристами, представниками органів влади та громадських організацій. Так, міждисциплінарність постає не лише науковим принципом, а й **методологічною стратегією** пізнання соціальних проблем дитини в міграційному контексті.

Уважаємо за необхідне зауважити, що дослідження проблеми профілактики соціальної відчуженості дітей із сімей трудових мігрантів без урахування міждисциплінарних взаємозв'язків неминуче призводить до редукціонізму – звуженого бачення проблеми, відрваного від її реального соціального контексту.

У межах наукового пізнання принцип міждисциплінарності виконує низку ключових *функцій*:

- *інтегративну* – забезпечує об'єднання різних наукових знань у єдину дослідницьку систему, що дає змогу уникнути однобічності в поясненні причин соціальної відчуженості;
- *синергетичну* – сприяє взаємному збагаченню дисциплін, створенню нових теоретичних моделей та концептуальних узагальнень;
- *методичну* – визначає використання комплексних методів дослідження: анкетування, психодіагностики, педагогічного спостереження, соціометрії, контент-аналізу, інтерв'ю, статистичного аналізу;
- *практикоорієнтовану* – формує основу для розроблення міжвідомчих програм профілактики соціального відчуження, які поєднують педагогічні, психологічні та соціальні ресурси;
- *комунікативну* – сприяє діалогу між наукою та практикою, між представниками різних професійних спільнот, що працюють на благо дитини.

Загалом, методологічні засади принципу міждисциплінарності в дослідженні проблеми профілактики соціальної відчуженості дітей із сімей трудових мігрантів полягають у синтезі наукових знань, інтеграції методів і формуванні цілісного підходу до розуміння феномену відчуження. Застосування цього принципу сприяє подоланню меж між дисциплінами,

створенню нових наукових рішень, що відображають складну природу соціальної реальності дитини. Принцип міждисциплінарності формує підґрунтя для комплексних програм профілактики, у яких поєднуються педагогічна підтримка, соціальна допомога, психологічний супровід і правовий захист. У цьому полягає його ключова методологічна місія – забезпечити цілісність наукового пізнання та ефективність практичної дії в інтересах дитини, яка переживає наслідки трудової міграції батьків.

Принцип превентивності є базовим орієнтиром у дослідженні та практиці профілактики соціальної відчуженості дітей із сімей трудових мігрантів. Він забезпечує зсув акценту з реагування на наслідки проблеми на її запобігання через своєчасне виявлення ризиків замість реагування на вже сформовану відчуженість, формування захисних механізмів і створення сприятливого соціального середовища для розвитку дитини.

Превентивність (від лат. *praevenire* – попереджати) у науковій методології розглядається як стратегічний принцип, що передбачає активне запобігання виникненню соціально негативних явищ шляхом своєчасного прогнозування, діагностики та усунення причин їх виникнення (Бардаш, 2010, с. 313; Вавілова, Сівоха, Леонов, 2016, с. 13). У соціально-педагогічній науці принцип превентивності спирається на низку наукових теорій, серед яких: *теорія соціального розвитку особистості*, *теорія ризику і захисних факторів*, *теорія соціальної профілактики*, *педагогічна превенція*. Він відображає орієнтацію дослідження на виявлення потенційних ризиків соціальної дезадаптації дітей, створення системи підтримки, яка діє на ранніх стадіях формування проблеми, чим мінімізує її соціальні наслідки.

Як методологічна категорія, превентивність передбачає: перехід від реактивної до проактивної парадигми дослідження і практики; зосередження уваги на детермінантах і причинах соціального відчуження, а не лише на його зовнішніх проявах; розроблення системи ранньої діагностики соціально-психологічних проблем дитини; побудову профілактичних стратегій,

заснованих на взаємодії сім'ї, школи, громади, соціальних інституцій. Отже, принцип превентивності формує методологічну установку на випереджувальний характер наукового пізнання та соціальної дії, що дає змогу формувати комплексну систему раннього запобігання відчуженості; визначити соціальну відчуженість не як уже сформований стан, а як поступовий процес, який можна вчасно розпізнати й скоригувати через систему профілактичних заходів, що є вкрай вагомим як для побудови програми емпіричного дослідження, так і для практичних засад профілактики соціальної відчуженості дітей із сімей трудових мігрантів.

Принцип превентивності виконує в науковому пізнанні низку методологічних *функцій*:

- *прогностичну* – забезпечує виявлення тенденцій розвитку соціальної ситуації, визначення потенційних груп ризику серед дітей трудових мігрантів;
- *діагностичну* – спрямована на вивчення ознак раннього формування соціальної ізоляції, відчуття самотності, зниження соціальної активності;
- *корекційно орієнтовану* – визначає шляхи оптимізації виховного середовища, розроблення індивідуальних програм підтримки дитини;
- *інтеграційну* – поєднує ресурси різних інституцій (освітніх, соціальних, медичних, культурних) для створення єдиної системи профілактики;
- *ціннісно-світоглядну* – утверджує ідею людяності, емпатії, соціальної відповідальності як основи превентивної діяльності.

Так, методологічні засади принципу превентивності в дослідженні проблеми профілактики соціальної відчуженості дітей із сімей трудових мігрантів полягають у випереджувальному, аналітичному та проактивному характері наукового пізнання. Принцип превентивності не лише визначає предмет і завдання наукового аналізу, а й формує стратегію дій, зорієнтовану на розвиток соціальної безпеки дитини, а тому постає не лише методологічним орієнтиром, а й стратегічним напрямом гуманістично спрямованої соціальної політики щодо дітей трудових мігрантів.

Зважаючи на вищевикладене, вважаємо за необхідне наголосити, що тільки комплексне застосування зазначених вище принципів забезпечує: цілісність наукового пізнання явища соціальної відчуженості; адекватність методологічного інструментарію до специфіки соціального контексту; гуманізацію профілактичної діяльності, орієнтацію на інтереси дитини; інтеграцію практики і теорії, що дає змогу розробити ефективні соціально-педагогічні моделі профілактики; підвищення наукової валідності результатів дослідження через міждисциплінарний аналіз і системне осмислення феномену.

Висновки. Так, методологічні засади принципів дослідження проблеми профілактики соціальної відчуженості дітей із сімей трудових мігрантів ґрунтуються на інтеграції гуманістичності, системності,

міждисциплінарності, превентивності. Їх сутність полягає в поєднанні теоретичного осмислення соціальних процесів із практичною орієнтацією на зміцнення соціальної включеності, соціально-психологічного комфорту та особистісного розвитку дітей із сімей трудових мігрантів. Функціональні можливості цих принципів виявляються у створенні науково обґрунтованих стратегій профілактики, які забезпечують комплексний соціальний захист і підтримку дітей трудових мігрантів у сучасному соціокультурному просторі.

Перспективи подальших розвідок щодо заявленої проблеми вбачаємо в дослідженні ефективних соціально-педагогічних моделей та технологій профілактики, а також розробці програми профілактики соціальної відчуженості дітей із сімей трудових мігрантів.

Література

1. Бардаш С. В. Превентивність контрольного процесу: сутність та процедури забезпечення. *Таврійський науковий вісник*. 2010. Вип. 72. С. 312–317. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tavnv_2010_72_47 (дата звернення: 14.10.2025).
2. Вавілова Н. В., Сівоха І. М., Леонов В. В. Превентивне застосування сили в системі міжнародних відносин. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2016. № 2. С. 12–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znrcvdsd_2016_2_4 (дата звернення: 14.10.2025).
3. Клименко А. Л. До питання принципів організації соціального захисту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право* / гол. ред. Ю. М. Бисага. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2016. Т. 1. Вип. 38. С. 112–118. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/2fc6327a-c118-4865-abe8-6b1bc43544ef> (дата звернення: 14.10.2025).
4. Колот А. М. Міждисциплінарний підхід як домінанта розвитку економічної науки та освітньої діяльності. *Соціальна економіка*. 2014. № 1–2. С. 76–83. URL: <https://files.core.ac.uk/download/pdf/32609714.pdf> (дата звернення: 12.10.2025).
5. Момот М. О. Діалектика справедливості та гуманізму в правотворчості. *Право і суспільство*. 2010. № 3. С. 24–29.
6. Нечітайло І. М. Міждисциплінарність як основа розвитку сучасного університету та його освітніх програм. *Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26 річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ)*. Харків, 2020. С. 369–372. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b3c3cefa-ac7a-463d-8abe-9d9d93e6f33e/content> (дата звернення: 12.10.2025).
7. Павловський Ю. В., Павловська Н. Т., Щупляк М. Я. Педагогіка партнерства: сутність, основні ідеї та принципи. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2024. № 13. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/530> (дата звернення: 15.10.2025).
8. Сидорчук Н. Г. Теоретичні основи побудови педагогічної системи професійно-педагогічної підготовки студентів університетів у контексті транснаціональних проблем. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2006. № 29. С. 62–65. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/1257/1/5.pdf> (дата звернення: 11.10.2025).

References

1. Bardash, S. V. (2010). Preventyvnist kontrolnoho protsesu: sutnist ta protsedury zabezpechennia [Preventiveness of the control process: Essence and procedures of ensuring]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk – Taurian Scientific Bulletin*, (72), 312–317. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tavnv_2010_72_47 [in Ukrainian].

2. Vavilova, N. V., Sivokha, I. M., & Leonov, V. V. (2016). Preventyvne zastosuvannia syly v systemi mizhnarodnykh vidnosyn [Preventive use of force in the system of international relations]. *Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovskoho – Collection of Scientific Papers of the Center for Military-Strategic Studies of the National Defense University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi*, 2, 12–17. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpcvsd_2016_2_4 [in Ukrainian].
3. Klymenko, A. L. (2016). Do pytannia pryntsyviv orhanizatsii sotsialnoho zakhystu [On the issue of the principles of social protection organization]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu: Seriya Pravo – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University: Series Law*, 1(38), 112–118. Uzhhorod: Vydavnychiy dim «Helvetyka». Retrieved from <https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/2fc6327a-c118-4865-a6e8-6b1bc43544ef> [in Ukrainian].
4. Kolot, A. M. (2014). Mizhdystyplinarnyi pidkhid yak dominanta rozvytku ekonomichnoi nauky ta osvitnoi diialnosti [Interdisciplinary approach as a dominant factor in the development of economic science and educational activity]. *Sotsialna ekonomika – Social economy*, 1–2, 76–83. Retrieved from <https://files.core.ac.uk/download/pdf/32609714.pdf> [in Ukrainian].
5. Momot, M. O. (2010). Dialektyka spravedyvosti ta humanizmu v pravotvorchosti [Dialectics of justice and humanism in law-making]. *Pravo i suspilstvo – Law and Society*, (3), 24–29 [in Ukrainian].
6. Nechitailo, I. M. (2020). Mizhdystyplinarnist yak osnova rozvytku suchasnoho universytetu ta yoho osvitnikh prohran [Interdisciplinarity as the basis for the development of the modern university and its educational programs]. *Shliakh uspikhu i perspektyvy rozvytku (do 26 richnytsi zasnuvannia Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav) – The Path of Success and Development Prospects (to the 26th Anniversary of the Founding of Kharkiv National University of Internal Affairs)*. (pp. 369–372). Kharkiv. Retrieved from <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b3c3cefa-ac7a-463d-8abe-9d9d93e6f33e/content> [in Ukrainian].
7. Pavlovskiy, Yu. V., Pavlovska, N. T., & Shchupliak, M. Ya. (2024). Pedahohika partnerstva: sutnist, osnovni idei ta pryntsyvy [Partnership pedagogy: Essence, main ideas, and principles]. *Pedahohichna Akademiia: naukovyi zapysky – Pedagogical Academy: Scientific Notes*, (13). Retrieved from <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/530> [in Ukrainian].
8. Sydorchuk, N. G. (2006). Teoretychni osnovy pobudovy pedahohichnoi systemy profesiino-pedahohichnoi pidhotovky studentiv universytetiv u konteksti transnatsionalnykh problem [Theoretical foundations of constructing the pedagogical system of professional and pedagogical training of university students in the context of transnational problems]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka – Bulletin of Ivan Franko Zhytomyr State University*, 29, 62–65. Retrieved from <https://eprints.zu.edu.ua/1257/1/5.pdf> [in Ukrainian].

Андрійчук М. А. Методологічні засади принципів дослідження проблеми профілактики соціальної відчуженості дітей із сімей трудових мігрантів

У статті розкрито методологічні засади принципів дослідження проблеми профілактики соціальної відчуженості дітей із сімей трудових мігрантів у контексті сучасних соціальних викликів в Україні. Обґрунтовано актуальність проблеми у зв'язку з масштабними міграційними процесами, які спричиняють дестабілізацію емоційного, соціального та ціннісного розвитку дітей. У межах дослідження визначено науково-методологічні орієнтири, що забезпечують цілісність і системність пізнання феномену соціальної відчуженості та шляхів її профілактики. Здійснено детальний аналіз сутності й функціональних можливостей основних принципів: гуманізму, системності, міждисциплінарності, превентивності. Показано, що принцип гуманізму задає ціннісно-етичні орієнтири дослідження, спрямовані на забезпечення прав дитини, її гідності та емоційного благополуччя; принцип системності забезпечує цілісне бачення явища соціальної відчуженості як складного соціально-педагогічного процесу; принцип міждисциплінарності сприяє інтеграції знань із соціальної роботи, педагогіки, психології, права та соціології, що дає змогу комплексно аналізувати причини й наслідки соціальної ізоляції дітей; принцип превентивності формує методологічну орієнтацію на раннє виявлення ризиків і запобігання соціальній дезадаптації. Доведено, що синергетичне поєднання цих принципів створює концептуальну основу для розроблення ефективних соціально-педагогічних моделей профілактики соціальної відчуженості дітей із сімей трудових мігрантів. Визначено, що інтеграція зазначених методологічних принципів сприяє формуванню нової парадигми соціальної профілактики, орієнтованої на дитину як на центральну цінність соціальної політики та гуманістично спрямованого наукового пізнання.

Ключові слова: соціальна відчуженість, діти трудових мігрантів, профілактика, методологічні принципи, гуманізм, системність, міждисциплінарність, превентивність.

Andriichuk M. A. Methodological foundations of the principles for studying the problem of preventing social alienation of children from labor migrant families

The article reveals the methodological foundations of the principles for studying the problem of preventing social alienation of children from labor migrant families in the context of modern social challenges in Ukraine. The relevance of the problem is substantiated in connection with large-scale migration processes that destabilize the emotional, social, and value development of children. Within the framework of the research, scientific and methodological guidelines ensuring the integrity and systematic understanding of the phenomenon of social alienation and ways to prevent it have been identified. A detailed analysis of the essence and functional potential of the main principles – humanism, systemacy, interdisciplinarity, prevention – has been carried out. It is shown that the principle of humanism sets value-ethical guidelines for the study aimed at ensuring the rights, dignity, and emotional well-being of the child; the principle of systemacy provides a holistic vision of social alienation as a complex socio-pedagogical process; the principle of interdisciplinarity promotes the integration of knowledge from social work, pedagogy, psychology, law, and sociology, which allows a comprehensive analysis of the causes and consequences of children's social isolation; the principle of prevention forms a methodological orientation toward early risk detection and prevention of social maladaptation. It is proved that the synergistic combination of these principles creates a conceptual basis for developing effective socio-pedagogical models for preventing the social alienation of children from labor migrant families. It is determined that the integration of the mentioned methodological principles contributes to the formation of a new paradigm of social prevention, focused on the child as the central value of social policy and humanistically oriented scientific cognition.

Key words: social alienation, children of labor migrants, prevention, methodological principles, humanism, systemacy, interdisciplinarity, prevention.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2025 р.

Прийнято до друку 21.11.2025 р.

Опубліковано 19.12.2025 р.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

